

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การสร้างสรรคผลงานทางปัญญาส่วนใหญ่มักเกิดจากแรงจูงใจหรือความพึงพอใจต่อการก่อให้เกิดงานสร้างสรรค์นั้น ไม่ว่าจะเป็งานวาดภาพ งานเขียนนวนิยาย งานเขียนบทความ แต่งเนื้อร้องและทำนองของเพลง เป็นต้น โดยงานสร้างสรรค์นั้นจะต้องใช้ความรู้ ความวิริยะ อุตสาหะ ทักษะ ความสามารถ และประสบการณ์ บางงานต้องมีการถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึก ในขณะที่สร้างสรรค์ผลงานให้ผู้อื่นได้รับรู้ผลงานนั้น บางครั้งอาจให้สาธารณชนรับรู้บ้างโดยการร่วมชื่นชมในความสำเร็จของการสร้างสรรค์ผลงานของตน ไม่ว่าจะการสร้างสรรคผลงานจะเป็นประการใด ไม่ว่าจะผู้ที่ร่วมรับรู้หรือชื่นชมในผลงานจะมีมากน้อยเพียงใด หรือแม้แต่การนำงานสร้างสรรค์ออกจำหน่ายเพื่อผลทางเศรษฐกิจ ซึ่งบางครั้งอาจไม่ได้รับความสนใจในคุณค่าของงาน ก็ถือว่าผู้สร้างสรรค์เป็นผู้มีสิทธิในงานสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นทั้งสิ้น

ในปัจจุบัน การให้ความสำคัญและคุณค่าของการสร้างสรรค์ผลงาน รวมถึงการเล็งเห็นความสำคัญของผู้สร้างสรรค์ จึงได้ออกกฎหมายเพื่อให้ความคุ้มครองแก่งานสร้างสรรค์ที่มีลิขสิทธิ์ โดยผู้สร้างสรรค์มีสิทธิที่จะกระทำใดๆ ก็ได้ที่เกี่ยวกับงานสร้างสรรค์ของตนรวมถึงผลทางเศรษฐกิจที่ผู้สร้างสรรค์จะได้รับ อย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบการสร้างสรรคของผู้สร้างสรรค์งานตามความคิดของตนโดยตรง กับการสร้างสรรค์ผลงานในฐานะที่เป็นของลูกจ้าง และสร้างสรรค์งานให้แก่นายจ้าง โดยหวังผลตอบแทน คือ เงินเดือนที่ได้รับ การสร้างสรรค์ผลงานของลูกจ้างถึงแม้ว่าเกิดจากการใช้ความรู้ ความสามารถ หรือทักษะ และประสบการณ์การเรียนรู้ และความเชี่ยวชาญเฉพาะแขนงสาขาวิชานั้นๆ แต่โดยความริเริ่มในการสร้างสรรค์ผลงานต่างๆ มีจุดเริ่มต้นมาจากความต้องการของนายจ้างที่จะได้รับงาน ได้ใช้งานเพื่อประกอบการทำงานในกิจการของนายจ้าง ถึงแม้ในบางครั้งนายจ้างต้องได้รับคำแนะนำหรือต้องการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นจากลูกจ้าง แต่เบื้องต้นก็เกิดจากความต้องการในงานนั้นตามที่ได้กล่าวมา ประกอบกับปัจจุบันการทำงานในแต่ละสาขาอาชีพ และการประกอบกิจการของนายจ้างมีหลายรูปแบบ มีความสลับซับซ้อนและมีความเกี่ยวข้องกับธุรกิจอื่นๆ อย่างมากมาย เป็นปัญหาให้นายจ้างต้องรับภาระ

จากการประกอบธุรกิจมากขึ้นกว่าเดิม จากการประกอบธุรกิจของนายจ้างสมัยก่อนอาจเป็นการประกอบธุรกิจในลักษณะเพียงอย่างเดียว เช่น การเป็นตัวกลางในการรับซื้อขาย การขายส่ง การขายปลีก หรือการประกอบธุรกิจในด้านใดด้านหนึ่งโดยตรง แต่ปัจจุบันการติดต่อสัมพันธ์ของนายจ้างมีทั้งในรูปแบบของการรับจ้างเพื่อสร้างสรรค์ผลงาน เช่น การดำเนินธุรกิจรับจ้างผลิตงานโฆษณา การรับจ้างออกแบบสร้างบ้านให้กับบริษัทรับสร้างบ้านจัดสรร การรับจ้างออกแบบตกแต่งภายใน การรับจ้าง ในลักษณะนี้เป็นการดำเนินงานของนายจ้าง โดยนายจ้างติดต่อกับบุคคลภายนอก มิใช่เกิดจากลูกจ้างเป็นผู้ติดต่อ

ในอดีตการให้ความคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์ของผู้สร้างสรรค์ นับตั้งแต่พระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม พ.ศ. 2474 เป็นต้นมา การให้ความคุ้มครองแก่งานสร้างสรรค์ของลูกจ้างมีเจตนารมณ์ที่จะให้ความคุ้มครองแก่นายจ้าง ในทางเศรษฐกิจที่นายจ้างจะได้รับจากการเป็นผู้ลงทุนหรือเสียค่าใช้จ่ายในการจัดหาอุปกรณ์การทำงานเพื่อให้งานสร้างสรรค์สำเร็จ และเป็นประโยชน์ต่อนายจ้าง ต่อมาเมื่อประเทศไทยเข้ามาเป็นสมาชิกของอนุสัญญากรุงเบอร์ลิน และเป็นการคุ้มครองโดยหลักการของอนุสัญญานี้เป็นไปเพื่อสิทธิของผู้สร้างสรรค์ โดยคำนึงถึงผู้สร้างสรรค์ผลงานที่ได้ใช้ความรู้ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานนั้นขึ้นมา ทำให้ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงบทบัญญัติของกฎหมายไปในทางให้ความคุ้มครองแก่ผู้สร้างสรรค์มากขึ้นตลอดถึงลูกจ้างในฐานะที่เป็นผู้สร้างสรรค์ผลงาน หากพิจารณาถึงสภาพเศรษฐกิจและการพัฒนาทางธุรกิจขณะนั้น การดำเนินการในองค์กรธุรกิจก็ยังคงเป็นไปอย่างเรียบง่าย จะมีบ้างที่บางธุรกิจมีความสลับซับซ้อนแต่ยังไม่เป็นปัญหา จนกระทั่งการดำเนินการต่างๆ มีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น มีการนำคอมพิวเตอร์มาใช้มากขึ้น มีการติดต่อสื่อสาร และโทรคมนาคมไปอย่างกว้างขวาง ธุรกิจต่างๆ เริ่มมีการพัฒนา มีรูปแบบการดำเนินการที่ซับซ้อน มีกลไกภายในที่ยุ่งยากขึ้น มีการติดต่อสัมพันธ์กันเพื่อการดำเนินงานให้ก้าวหน้าทั้งภายในและภายนอกองค์กร มีการแข่งขันในเชิงธุรกิจอย่างมาก และมีการละเมิดลิขสิทธิ์มากจนทั้งประเทศสหรัฐอเมริกาต้องมีมาตรการบางอย่างเพื่อให้ประเทศไทยต้องจัดให้มีการคุ้มครองทางด้านทรัพย์สินทางปัญญา โดยเฉพาะลิขสิทธิ์ เพราะประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิด และไม่ได้รับความคุ้มครองจากการกระทำดังกล่าวเลย และประสงค์ให้ประเทศไทยให้กระทำตามที่ประเทศสหรัฐอเมริกาต้องการ เพื่อผลทางความสัมพันธ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจจะดำเนินต่อไป ทำให้ประเทศไทยต้องพิจารณาการให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา โดยเฉพาะลิขสิทธิ์ และมีการแก้ไขบทบัญญัติของกฎหมายลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 โดยเพิ่มรูปแบบของงาน โดยเฉพาะเรื่องที่สำคัญคือ โปรแกรมคอมพิวเตอร์ ยิ่งไปกว่านั้นได้ให้คำนิยามคำว่าโปรแกรมคอมพิวเตอร์ และลักษณะของงานสร้างสรรค์ประเภทอื่นๆ ด้วย

ตามความก้าวหน้าของเทคโนโลยี จึงเกิดพระราชบัญญัติ พ.ศ. 2537 ขึ้นมามีลักษณะของการให้ความคุ้มครองรูปแบบของงานสร้างสรรค์ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

สัญญาถือว่าเป็นความตกลงที่ได้รับการรับรองตามกฎหมาย เป็นความตกลงที่เกิดจากการแสดงเจตนาของบุคคลฝ่ายหนึ่งตกลงผูกพันกับบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งที่จะกระทำการหรือไม่กระทำการบางอย่างในอนาคต และบุคคลฝ่ายหลังมีสิทธิที่จะเรียกร้องให้มีการกระทำหรือไม่กระทำการตามสัญญาให้สำเร็จลงได้¹ ซึ่งสัญญามีบทบาทต่อชีวิตประจำวันของบุคคลตั้งแต่ในอดีตจนกระทั่งปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นการกอนิติสัมพันธ์ทางใจจะพบกับสัญญาแทบทั้งสิ้น ตั้งแต่ในเรื่องของการกู้ยืมเงิน การซื้อขาย การเช่าทรัพย์สิน เช่าซื้อ เป็นต้น รวมถึงตลอดถึงการทำสัญญาจ้างแรงงาน และจากภาพสะท้อนของการมีอิสระของการแสดงเจตนาในรูปแบบต่างๆ ซึ่งถือว่าเป็นการแสดงเจตนาของบุคคลจะต้องได้รับการเคารพ ไม่ว่าจะสัญญาจะเกิดขึ้นด้วยเหตุใด สัญญาได้ถูกกำหนดให้ได้รับการผูกพันและบังคับตาม แม้ว่าผลที่ออกมาคู่สัญญาโดยเฉพาะบุคคลธรรมดาจะเสียเปรียบต่อกคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งมีอำนาจ อิทธิพลและการต่อรองที่สูงกว่า รวมถึงสัญญาจ้างแรงงาน

ด้วยเหตุนี้ สัญญาที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวพันกับการสร้างสรรค์ที่ถูกจ้างได้สร้างสรรค์ขึ้นด้วยประการสำคัญ เพราะโดยทั่วไปก่อนทำสัญญาจ้างแรงงานลูกจ้างไม่มีโอกาสได้อ่านข้อสัญญาและไม่มีโอกาสต่อรองข้อสัญญาที่นายจ้างเป็นผู้ร่างขึ้น และลูกจ้างต้องยอมรับต่อข้อสัญญาดังกล่าวตลอดระยะเวลาที่ทำงานให้แก่ นายจ้าง โดยเฉพาะหากลูกจ้างเป็นผู้สร้างสรรค์งานให้แก่ นายจ้าง โอกาสที่จะเสียเปรียบนายจ้างจึงมีมากกว่าลูกจ้างที่มีได้เป็นผู้สร้างสรรค์งาน

การศึกษาครั้งนี้ เพื่อทราบถึงหลักความศักดิ์สิทธิ์ของการแสดงเจตนา และลักษณะของสัญญาจ้างแรงงาน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยสัญญาจ้างแรงงาน เพื่อนำไปสู่การพิจารณาปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยวกับการจ้างแรงงานและการสิ้นสุดความสัมพันธ์ตามสัญญาจ้างแรงงาน และนำมาพิจารณาประกอบเกี่ยวกับกรณีในประเทศไทยให้คุ้มครองงานสร้างสรรค์ที่เกิดจากข้อสัญญาภาระผูกพันระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง โดยมีกำหนดระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง หรือในส่วนของความสัมพันธ์ทางการจ้างไปจนถึงการสิ้นสุดความสัมพันธ์ของนายจ้างและลูกจ้าง นอกจากนั้น หากนายจ้างมีความต้องการใช้สิทธิในงานอันมีลิขสิทธิ์ของลูกจ้าง แต่ไม่สามารถใช้งานสร้างสรรค์ได้อย่างเต็มที่ เป็นปัญหาในการจัดการสิทธิในลิขสิทธิ์อันเกิดจากงานสร้างสรรค์ของลูกจ้าง เพราะกฎหมายลิขสิทธิ์ไม่ได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจนถึงแนวทางในการแก้ปัญหา และแนวทางในการอุดช่องว่างสำหรับผลที่จะเกิดขึ้นจากการที่ให้ลูกจ้างเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ ซึ่งทำให้สิทธิในงานสร้างสรรค์ของลูกจ้างมีผลกระทบต่อการดำเนินการของนายจ้าง แม้ว่ากฎหมายจะให้มีการ

¹ คารพร ธีระวัฒน์. (2538). *กฎหมายสัญญาสถานะใหม่ของสัญญาปัจจุบันและปัญหาข้อสัญญาไม่เป็นธรรม*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 1.

ตกลงไว้เป็นอย่างอื่นได้ โดยเคารพต่อเจตนาของกรุงศรีเป็นสำคัญ แต่ก็ไม่ได้บัญญัติแนวทางที่ในการแก้ไขปัญหอย่างชัดเจน

ดังนั้น จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น ปัญหาที่เกิดขึ้นในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 เกี่ยวกับกรณีงานอันมีลิขสิทธิ์ที่สร้างสรรค์ขึ้น โดยลูกจ้างนั้น จะเห็นได้ว่า ปัญหาเกี่ยวกับกรณีที่นายจ้างรับเหมางานจากผู้ว่าจ้างมาอีกทอดหนึ่ง แล้วมาให้ลูกจ้างสร้างสรรค์ผลงาน ซึ่งงานสร้างสรรค์นั้นอาจเกิดจากลูกจ้างหลายคน เมื่อสร้างสรรค์ผลงานเสร็จนายจ้างนำงานสร้างสรรค์ไปมอบให้แก่ผู้ว่าจ้างแล้ว ลูกจ้างจะอ้างลิขสิทธิ์ในผลงานนั้นเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจของตนได้หรือไม่ หรือกรณีที่นายจ้างลงทุนอย่างมากเพื่อการสร้างสรรค์ผลงานบางประเภท แต่งานสร้างสรรค์กลับตกเป็นของลูกจ้าง การนำหลักกฎหมายดังกล่าวมาปรับใช้จะเกิดความไม่เป็นธรรมแก่นายจ้างหรือไม่ เพียงใด ซึ่งเป็นประเด็นที่จะนำมาวิเคราะห์โดยพิจารณาบทบัญญัติของกฎหมายทั้งในประเทศและต่างประเทศ

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงความเป็นมา แนวคิด ทฤษฎีของกฎหมายลิขสิทธิ์
2. เพื่อศึกษาถึงหลักเกณฑ์งานอันมีลิขสิทธิ์ที่สร้างสรรค์ขึ้น โดยลูกจ้าง
3. เพื่อศึกษาหลักเกณฑ์เรื่องงานอันมีลิขสิทธิ์ที่สร้างสรรค์ขึ้น โดยลูกจ้างภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศ โดยเฉพาะของประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ ประเทศฝรั่งเศส และกฎหมายของประเทศไทย
4. เพื่อวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับกรณีงานอันมีลิขสิทธิ์ที่สร้างสรรค์ขึ้น โดยลูกจ้าง และมีผลกระทบทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากงานอันมีลิขสิทธิ์ที่สร้างสรรค์ขึ้น โดยลูกจ้าง โดยเปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ และประเทศฝรั่งเศส
5. เพื่อเสนอแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 โดยเฉพาะกรณีหลักเกณฑ์เรื่องงานอันมีลิขสิทธิ์ที่สร้างสรรค์ขึ้น โดยลูกจ้าง

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

เนื่องจากในปัจจุบันพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ในกรณีเกี่ยวกับงานที่สร้างสรรค์ขึ้น โดยลูกจ้าง ซึ่งตามบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวได้กำหนดให้งานที่สร้างสรรค์ขึ้น โดยลูกจ้าง เป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ของลูกจ้าง แต่เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีทำให้รูปแบบและลักษณะของงานที่เกิดจากการสร้างสรรค์เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม และประโยชน์ในการใช้สอยแตกต่างกัน ทั้งในเชิงพาณิชย์และอุตสาหกรรมที่พัฒนาอยู่ตลอดเวลา การให้งานที่สร้างสรรค์

โดยลูกจ้างเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ของลูกจ้างอาจไม่มีความเหมาะสม ทั้งนี้เนื่องจากหากนายจ้างมีความต้องการใช้สิทธิในงานอันมีลิขสิทธิ์ของลูกจ้าง แต่ไม่สามารถใช้งานสร้างสรรค์ได้อย่างเต็มที่ นอกจากนั้นแม้ว่ากฎหมายจะให้มีการตกลงไว้เป็นอย่างอื่นได้ โดยเคารพต่อเจตนาของคู่กรณีเป็นสำคัญ แต่ก็ไม่ได้บัญญัติแนวทางที่ในการแก้ไขปัญหอย่างชัดเจน ดังนั้น เพื่อให้การให้ความคุ้มครองงานสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นโดยลูกจ้างได้รับความคุ้มครองอย่างเหมาะสม จึงเห็นสมควรที่จะศึกษาหลักกฎหมายระหว่างประเทศ เพิ่มเติมแนะแนวทางแก้ไขพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 เพื่อให้ นายจ้างและลูกจ้างได้รับประโยชน์ร่วมกัน

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

สารนิพนธ์ฉบับนี้เป็นการศึกษาถึงเนื้อหาสาระของกฎหมายลิขสิทธิ์ โดยเฉพาะกรณีหลักเกณฑ์ในเรื่องงานอันมีลิขสิทธิ์ที่สร้างสรรค์ขึ้น โดยลูกจ้าง ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 และศึกษากฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ และประเทศฝรั่งเศส เพื่อนำข้อมูลที่ได้รับจากการศึกษากฎหมายดังกล่าวมาพิจารณาเกี่ยวกับงานอันมีลิขสิทธิ์ที่สร้างสรรค์โดยลูกจ้าง

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

วิธีการศึกษาในสารนิพนธ์นี้ เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากตำรากฎหมาย บทความ งานวิจัย คำพิพากษาศาลฎีกา ที่เกี่ยวข้อง ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงความเป็นมา แนวคิด ทฤษฎีของกฎหมายลิขสิทธิ์
2. ทำให้ทราบถึงหลักเกณฑ์งานอันมีลิขสิทธิ์ที่สร้างสรรค์ขึ้น โดยลูกจ้าง
3. ทำให้ทราบหลักเกณฑ์เรื่องงานอันมีลิขสิทธิ์ที่สร้างสรรค์ขึ้น โดยลูกจ้างภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศ โดยเฉพาะของประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ ประเทศฝรั่งเศส และกฎหมายของประเทศไทย
4. ทำให้ทราบปัญหาเกี่ยวกับกรณีงานอันมีลิขสิทธิ์ที่สร้างสรรค์ขึ้น โดยลูกจ้าง และมีผลกระทบทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากงานอันมีลิขสิทธิ์ที่สร้างสรรค์ขึ้น โดยลูกจ้าง โดยเปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ และประเทศฝรั่งเศส

5. ทำให้ทราบแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 โดยเฉพาะกรณีหลักเกณฑ์เรื่องงานอันมีลิขสิทธิ์ที่สร้างสรรค์ขึ้น โดยลูกจ้าง